

VASKRSENJE BERIŠE

Roberto MAROCO DELA ROKA
(Roberto Marozzo della Rocca)

Nekadašnji premijer se vratio na vlast u Albaniji koja je sada stabilnija i vitalnija nego kada je on napustio kormilo. Dobio je izbore i zahvaljujući greškama protivnika. Povešće ozbiljnu borbu protiv korupcije, biće prijatelj Italije i Grčke i ostaće privržen Amerikancima – zarad ulaska u Evropu i NATO

P

OSLE OSAM GODINA PROVEDENIH U OPOZICIJI

Sali Beriša se vraća na vlast u Albaniji. Njegovo ionako dugo odsustvovanje sa državnog kormila produženo je za dodatnih šezdeset dana, zbog sporova koji su usledili posle izbora početkom jula ove godine, obeleženih nepravilnostima i incidentima, zbog kojih su poraženi uložili mnogobrojne žalbe. Posle ponovljenih izbora u tri izborne jedinice u avgustu, Beriša je najzad 3. septembra od predsednika republike, Alfreda Mojsijua, dobio nalog da formira novu vladu. Uprkos nepravilnostima koje su se ispoljile na biralištima - gde se nije sve odvijalo baš po strogim pravilima kao u britanskoj demokratiji, već je bilo i kupovine glasova, plemenskog odlučivanja, međusobnog vređanja kandidata – Albanci su jasno pokazali da žele promenu. Borba se vodila između dvojice večitih rivala u albanskoj politici, a to su Sali Beriša i Fatos Nano, i ovaj prvi je stekao veću naklonost. Sada Beriša može da računa na 81, od ukupno 150 poslanika u albanskom parlamentu (74 poslanika pripadaju koaliciji partija na čijem čelu je Beriša, a preostalih sedam potiče iz redova malih partija levice i nacionalnih manjina koje je novoizabrani premijer uspeo da privuče na svoju stranu).

Ako se ne desi nešto nepredviđeno, Beriša će imati sigurnu većinu za svoju vladu bar u naredne dve godine, odnosno do isteka predsedničkog mandata Mojsijua. Tada će mu, naime, biti potrebno najmanje 84 poslanika da bi mogao da se izabere novi predsednik Republike Albanije (a kandidat bi mogao da bude i on sam, dok bi mesto premijera prepustio nekom od svojih pouzdanih saradnika). Ukoliko ne uspe da obezbedi neophodna 84 glasa i ukoliko dođe do pat-pozicije, koju socijalisti već priželjkiju, Ustav nalaže da

se ponovo raspišu opšti parlamentarni izbori. Socijalisti su izbornu komisiju i zatrpali žalbama upravo da bi sprečili Berišu da obezbedi 84 glasa. Može se pretpostaviti da će Beriša tokom naredne dve godine pokušati da primamljivim obećanjima preotme još nekoliko poslanika od opozicije, ali da će isto tako i socijalisti nastojati da ubede nekolicinu poslanika vladajuće koalicije da pređu na njihovu stranu. Albanska politika je kavgadžijska i ćudljiva: ne bi bilo čudno da obema protivničkim stranama pođe za rukom da jedna drugoj preotmu po kojeg poslanika i da potom odnos snaga ipak ostane isti. Ali, to je ono što će se možda događati u budućnosti. Sada je pobedio Beriša. I pitamo se kako je njegovo političko vaskrsenje uopšte bilo moguće?

Kada je 1997. godine u Albaniji izbila oružana pobuna protiv vlade zbog piramidalnih banaka koje su obezvedile štedne uloge 70% albanskih porodica, činilo se da je to kraj Berišinog bavljenja politikom. Na izborima je pretrpeo katastrofalan poraz, premda su mu glasači iz severnog dela zemlje ostali verni. Posvađao se sa najuglednijim članovima vlastite stranke, pa su ga mnogi od njih napustili i osnovali svoje partije. Izgledalo je i da je izgubio poverenje međunarodne zajednice koja ga je smatrala odgovornim za skandal sa piramidalnom štednjom, i posle njegovog olakog hvalisanja tobožnjim privrednim uspesima Albanije koju je nazvao „balkanskom Švajcarskom“. Beriša kao ličnost, sve do tada gotovo pravi državnik, preko noći je postao prek, bahat, samovoljan čovek. Ubrzo se zbog oštarih javnih napada na socijaliste pokazao i kao politički ekstremista. U stvari, Beriša je vrlo dobro znao da je politika u Albaniji pre svega pitanje moći, očuvanja časti, borbe za lični ugled. Mnogi su potcenili njegovu upornost, energiju, ulogu harizmatičnog narodnog vođe. Pošto mu je pošlo za rukom da se održi na čelu opozicije, Beriša je, po prirodi stvari, privukao nekolicinu malih partija neprijateljski nastrojenih prema socijalistima da sklope savez sa njegovom Demokratskom partijom. Premda su često mnogo što-šta zamerale Beriši, vođe tih manjih stranaka nisu imale izbora, morale su da se priključe Beriši da bi mogle nešto da postignu na izborima.

Pored toga, prema mišljenju mnogih Albanaca, Beriša ne bi uspeo da pobedi na izborima da nije bilo propusta i grešaka njegovih protivnika. Fatos Nano je svojom težnjom da uvek bude u središtu pažnje izazvao rasep u Socijalističkoj partiji. Ilir Meta, bivši predsednik vlade, ugledna ličnost u uticajnim albanskim krugovima, pre svega u oblasti Drača, posle dugih prepirki sa Nanom, napustio je partiju i osnovao vlastitu, sa novim političkim programom. Nano se trudio da zauzda Edija Ramu, gradonačelnika Tirane, čija je politička karijera bila u usponu zato što je uspeo da uvede red u prestoničke gradske službe, jer ga je smatrao za mogućeg rivala. Premda je u više navrata oštro osudio pojavu korupcije, navodeći imenom i prezimenom svoje partijske sa-

borce s kojima je bio u sukobu, Fatos Nano nije obuzdao tu hroničnu boljku. Uprkos njegovim nastojanjima, korupcija se povećala u srazmeri sa rastom albanske privrede i povećanjem priliva novca (godišnji prihod po glavi stanovnika u Albaniji sada dostiže 1.500 evra). Poslednjih godina Albanija je zabeležila značajno povećanje privrednog rasta (od 2001. zabeležen je rast bruto nacionalnog proizvoda od 5% godišnje). Uzroci takvog rasta mogli bi da se dovedu u sumnju. Ali, kako bilo, taj rast je ostvaren dok su na vlasti bili socijalisti, koji bi mogli da prisvoje zasluge za to. Međutim, premijerovi lični ispadi potisnuli su tu značajnu činjenicu u drugi plan. Nanov način života je postao prava uvreda za njegove sugrađane, možda je mogao i da se dopadne nekolicini mladih skorojevića, ali nikako većini u zemlji, koja je vezana za običaje i tradiciju i mahom se oslanja na baštinu seoskih životnih obrazaca. Njegove bračne pustolovine nisu naišle na odobravanje u izrazito patrijarhalnoj sredini koja se upravlja prema strogim moralnim načelima kada je reč o porodici. Naime, Nano se razveo od prve žene, svoje vršnjakinje, da bi živeo sa mladom karijeristkinjom napadnog izgleda, a nije se libio da svoju vezu javno pokazuje i na televiziji. Ljudima se nije dopalo ni što se neprestano prevozi helikopterom, dok obični Albanci ne mogu da izbegnu saobraćajnu gužvu u gradovima i zastoje na međugradskim putevima, i to u zemlji gde se broj automobila drastično povećao, a mreža puteva koju su Italijani izgradili tridesetih godina prošlog veka, samo je neznatno proširena. Strogo pobožnim muslimanima (kojih i nema toliko mnogo u okviru 70% stanovništva islamske veroispovesti, pretežno ravnodušnih prema religiji) verovatno se nije dopala ni njegova sklonost ka žestokim alkoholnim pićima. Albanci imaju razumevanja za preterivanja, imaju smisao za pradokse, ne preziru vitalnost. Ali, očekuju da predstavnici vlasti makar formalno poštuju tradiciju i običaje. Fatosu Nanu nisu oduzeli pravo da ispoljava svoju moć, ali do određenih granica. Možda on nije umeo da nađe meru u tom ispoljavanju, razmetao se preteranom raskoši i tako pokazao prezir prema svakodnevnim nevoljama svojih građana.

Beriša je u predizbornoj kampanji obećao brda i doline. Da će iskoreniti korupciju, počevši od toga da će se svi poslanici odreći imuniteta, pa do pooštavanja zakona o sukobu interesa. Da će smanjiti poreska opterećenja za 50 odsto. Da će otkloniti bedu (50 odsto Albanaca živi ispod granice siromaštva, ili jedva iznad nje). Da će drastično smanjiti državni budžet otpuštanjem viška zaposlenih. Istina, u pojedinim predizbornim govorima pominjao je i da će udvostručiti plate u javnom sektoru. Međunarodni monetarni fond, veliki pokrovitelj Albanije, strahuje od mogućih makroekonomskih potresa u zemlji: kako uopšte porezi mogu odjednom da se smanje za 50 odsto? Da li može da se otpusti više hiljada državnih službenika kada stvarna nezaposlenost iznosi preko 30 odsto radne snage?

U prvim govorima koje je održao kao predsednik vlade Beriša je već ublažio pojedina nerealna obećanja iz predizborne kampanje. U svakom slučaju, neće baš imati mnogo manevarskog prostora za reforme i moraće da se suoči sa protivrečnostima i paradoksima, kojih je u njegovoj zemlji, kao i uvek, na pretek. Premda za Albaniju ne može da se kaže da je bogata i premda joj nedostaje „valjano rukovođenje“, što važi i za vlast i za društvenu bazu, ova zemlja je poslednjih godina postigla izvesnu stabilnost. Drugim rečima, njen sistem razvoja je održiv. Makroekonomski pokazatelji su dobri, između ostalog zahvaljujući i budnom nadzoru MMF-a (inflacija 3%, javni deficit beznačajan). Zemlja živi od sredstava koja potiču iz inostranstva, i čak i uvoz (koji je četvorostruko veći od izvoza) finansira novcem koji šalju iseljenici. Pola miliona Albanaca (mada prema nezvaničnim podacima njihov broj dostiže milion) radi u inostranstvu, pretežno u Grčkoj i Italiji, što omogućava da tri miliona njihovih sunarodnika u zemlji dostignu pristojan životni standard. Albanski iseljenici u Evropi se ne vezuju čvrsto za zemlju u kojoj rade, već ostaju privrženici svojoj otadžbini i rođacima u njoj: u Italiji se to može opaziti u julu i avgustu, kada se ti iseljenici masovno ukrcavaju na mnogobrojne trajekte koji iz Pulje plove u Drač i Valonu. Osnovno demografsko obeležje ove zemlje u nedavnoj prošlosti bilo je vrtoglava stopa nataliteta, ali se ona, posle demokratskih promena 1990. brzo približila evropskom proseku: danas žena u proseku i u Albaniji rađa 2,1 dece. Ipak, stanovništvo ove zemlje je mlado: prosečna starost je oko 28 godina, iako je prosečan životni vek dostigao 77 godina. Siromaštvo se zadržalo u tri područja: u planinskim krajevima, koje je u poslednjih petnaest godina napustio veliki broj stanovnika; u selima koja su najdalje od velikih gradova; na gradskim periferijama gde se nastanjuju nove pridošlice. Tokom svega nekoliko godina čitava Albanija se preselila: ljudi su napustili unutrašnjost i gotovo polovina celokupnog stanovništva nastanila se na liniji Drač - Tirana, jer je tu novac u opticaju, sklapaju se poslovi, a tu je i najveća potrošnja. Razume se, produktivnost privrede i dalje je niska. Najzastupljenije delatnosti su poljoprivreda (uglavnom za vlastite potrebe u ishrani) i građevinarstvo, grana u koju se ulažu sredstva zarađena u inostranstvu. Preostale grane privrede su u zastoju, obim robne proizvodnje je mali. Ipak, uslužne delatnosti i mala privreda polako oživljavaju, a zaposlenost u tim sektorima se povećava. O turizmu se u Albaniji priča još od 1990, ali tek sada se sa reči ponegde prelazi i na dela. Novca ne nedostaje, bez obzira na njegovu sumnjivo poreklo – Albanija je i dalje raskrsnica šverca droge u Zapadnu Evropu, dok je vlada Fatos Nana smanjila ili iskorenila ostale (barem najozloglašeniije) vidove nedozvoljene trgovine. Taj novac raznorodnog porekla ulaže se u komercijalne poslove kao, na primer, u centru Tirane, gde se pri-
mećuje izvestan napredak, ali i u druge legalne delatnosti, poput malih fabri-

ka za preradu hrane, sa ograničenim, ali sigurnim tržištem. Infrastrukture se poboljšavaju, premda sporo. Pre tri godine, pojedine četvrti u Tirani ostajale su danima bez struje, danas struja mnogo ređe nestaje, pogotovo u centralnom delu grada. Sagrađeno je ili se gradi, nekoliko puteva u najgušće naseljenom području, dok su opusteli planinski krajevi zapušteni (a planinsko područje obuhvata tri četvrtine albanske teritorije). Gustina fiksne telefonske mreže je i dalje najniža u Evropi (8 telefonskih linija na 100 stanovnika), ali je zato mobilna telefonija doživela pravi bum i sve je preplavljeno reklamama za englesku firmu „vodafon“. Albanija poseduje i znatna prirodna bogatstva: postojeće rezerve nafte i zemnog gasa trebalo bi iskoristiti mnogo bolje nego što je to slučaj danas (80% nafte se još uvek uvozi), a ne nedostaje ni rudno bogatstvo (poznata su, recimo, nalazišta hroma, po kojima je među prvima u svetu). Ova zemlja je vitalna, promene su приметne: infrastrukture su oskudne, ali procentualno ima više mercedesa i sportskih automobila nego u drugim evropskim zemljama; televizijski ekrani povremeno potamne zbog nestanka struje, ali ima više privatnih televizijskih stanica nego u Italiji.

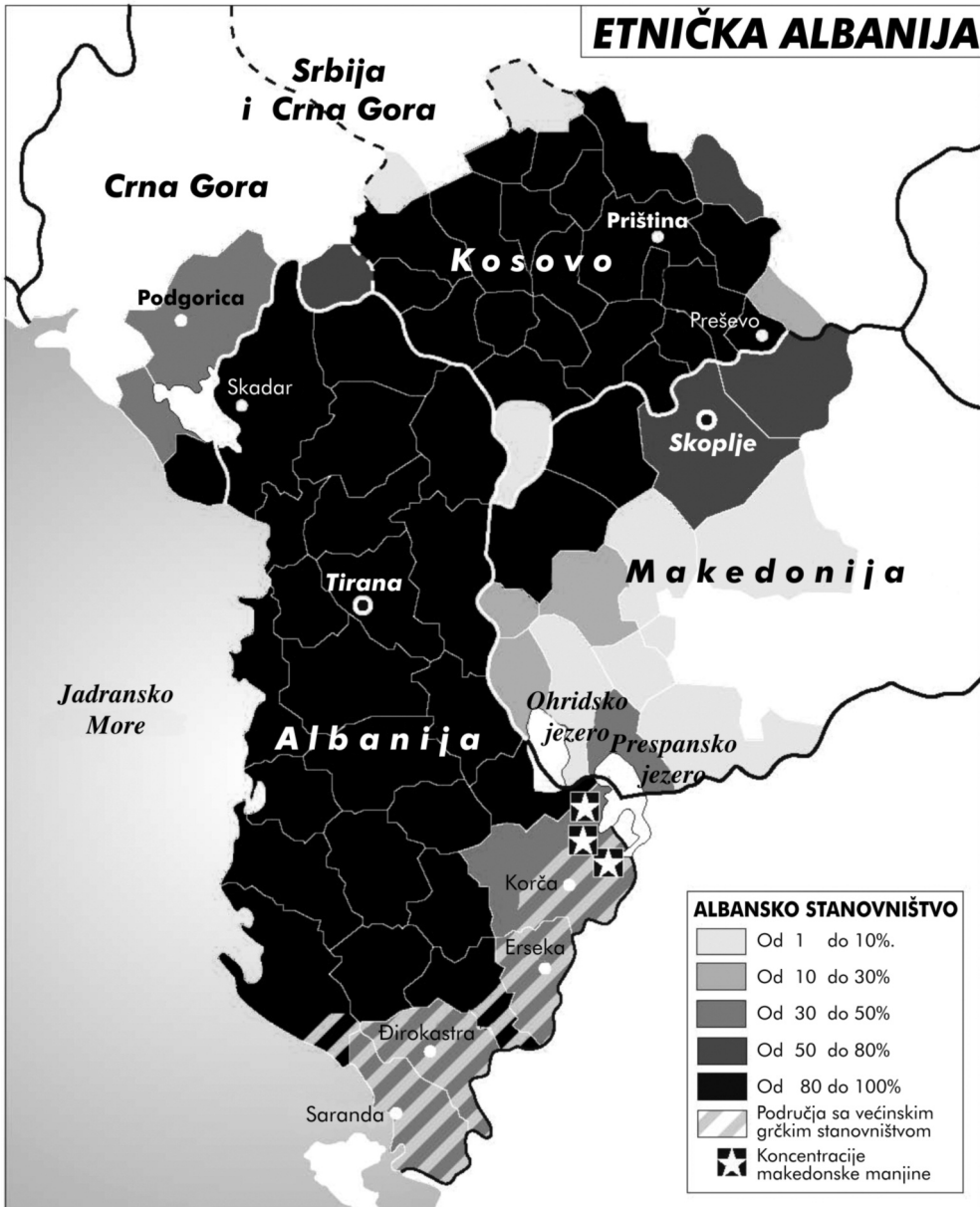
Ukratko, zemlja se osavremenjuje, ili u najmanju ruku podražava navodne savremene navike sa Zapada. Taj proces se odvija brzinom koju omogućuju novac iseljenika, intenzitet nedozvoljene trgovine i volja vladajućeg sloja, a Beriša upravo obećava da će ga izlečiti od korupcije. U Albaniji je smena vlasti izazvala velika očekivanja na bolje i među onima koji nisu glasali za Berišu. Ljudi su se umorili od socijalista i želeli su da pokušaju s drugom opcijom. U svakom slučaju, valja priznati da među ministrima koje je imenovao Beriša ima i vrsnih, međunarodno priznatih stručnjaka, kao što su Genc Ruli i Genc Polo.

Podela na levicu i desnicu u Albaniji nema neki naročit smisao. Godine 1997. italijanska desnica je pomagala Sali Berišu, a levica je podržavala Fatosu Nana, čime su i jedni i drugi pokušavali da svoje domaće razlike i obrasce primene i na suprotnoj obali Jadranskog mora. Tek kada se docnije Fatos Nano sprijateljio s Berluskonijem i Italijani su shvatili da se njihova podela na levicu i desnicu ne može strogo primeniti na Albaniju. U poslednjoj predizbornoj kampanji Nanovi socijalisti i Berišini demokrati imali su međusobno slične programe. Razlika je uspostavljena na osnovu popularnosti te dvojice lidera ili, još tačnije, na osnovu stepena njihove prihvatljivosti po mišljenju građana. Posle dva mandata u kojima su vladu obrazovali socijalisti, Albanci su želeli promenu, a druga mogućnost je bio Beriša. On je dokazao svoju sposobnost time što je uspeo da ostane na čelu opozicije, dok su vladajuće snage izgubile međusobne veze i jedinstvo koje im je donelo pobjedu na prethodnim izborima. Osim toga, u javnom mnjenju je izbledelo sećanje na veliku krizu 1997. godine.

Beriša će, barem kada je reč o spoljnoj politici, slediti iste geopolitičke ciljeve kao Nano. Razlika je samo u izvesnim nijansama. Nano je, kao južnjak, veoma dobro saradivao sa Grcima. Beriša je, kao severnjak, u doba kad je bio na vlasti (1992-1997), u nekoliko navrata bio u zategnutim odnosima sa Grčkom. Ali s druge strane, Beriša je pragmatičan i tokom proteklih godina se oslobodio dogmatskih pogleda na međunarodne odnose, kao nasleđa iz komunističkog režima (Beriša je bio lični kardiolog Envera Hodže). Danas se u njegovim izjavama ne nazire sumnja da Grčka potpiruje iredentizam u južnoj Albaniji (tj. u severnom Epiru, kako se ova oblast naziva u grčkim poluzvaničnim krugovima) premda nije propustio da naglasi čvrst stav prema Himari kao uporištu grčke manjine. Isto tako, čini se da Beriša sada više nije sklon da Italiju smatra imperijalističkom zemljom, kako je pre deset godina najverovatnije mislio. U programu koji je vlada iznela u parlamentu 9. septembra Beriša je rekao: „Za nas su izuzetno značajni odnosi sa Grčkom i Italijom, razvijenim zemljama članicama Evropske unije i NATO-a u kojima živi oko milion Albanaca, i sigurno će se obim tih odnosa povećavati i dalje razvijati u prijateljskom duhu.“

Beriša se profinio. Početkom devedesetih godina prošlog veka bio je veoma naklonjen SAD, ali i Konferenciji islamskih zemalja, od koje je očekivao finansijsku podršku, a čini se da je njegova ljubav prema Vašingtonu i danas nepromenjena, dok možemo da nazremo zahlađenje odnosa sa muslimanskim svetom. Rat na Kosovu 1999, a potom i 11. septembar, samo su učvrstili Berišinu naklonost prema Amerikancima, koju je povremeno već iskazivao dok je bio predsednik kao, na primer, 1994. kada je, na razočaranje Italijana, odlučio da ulogu vojnih savetnika albanske vojske poveri Amerikancima. Danas Beriša želi da Albaniju uvede u Evropsku uniju (po mogućstvu pre isteka predviđenog roka 2014) ali još više mu je stalo do priključenja NATO-u i pre svega do prijateljstva sa SAD. Kao što je izjavio za *Le Courrier des Balkans* dan posle izborne pobeđe: „Zbog svoje istorije Albanciji osećaju duboku zahvalnost prema SAD... Sjedinjene Američke Države su svojim vojnim delovanjem izvojivale slobodu za polovinu pripadnika naše nacije.“ Ipak, Amerikanci nemaju baš mnogo poverenja u Berišu kao ličnost. Više bi im se dopalo da je pobedio Nano. U američkoj diplomatiji nisu zaboravili da su sa Berišom, pred kraj njegove vladavine, 1996-97, bili u rđavim odnosima i da su ga naposljetku čak smatrali vlastodršcem.

U svakom slučaju, za Berišu bi bilo vrlo nepromišljeno kad se pred današnjom albanskom javnošću ne bi izjašnjavao kao odani prijatelj Amerikanaca. Čim je imenovan za premijera, 3. septembra ove godine, Beriša je izjavio da želi da pomogne SAD i osim lekara i bolničara, ponudio i 300 000 dolara za Nju Orliens. To bi moglo da se smatra nekom vrstom pametnog ulaganja ko-

je bi Beriši za uzvrat moglo da donese dobit na političkom planu. Taj gest, u isti mah, otkriva isto ono strahopoštovanje prema „velikom carstvu“ kakvo su Albanci nekada gajili prema Otomanskoj imperiji. I Fatos Nano je tražio od Vašingtona da pošalje barem nekoliko desetina albanskih vojnika u Irak i tako je dobio odobrenje za slanje 72 vojnika (koje, uostalom, plaća Pentagon, baš kao što su nekadašnji vojnici iz ove zemlje bili sultanovi najamnici). Beriša je bio izdašniji nego Nano. Za Albance je „carstvo“ nedodirljivo, iako ima

običaj da svoje najzabačenije periferije preplavljuje viškovima iz svojih skladišta genetski modifikovanih organizama, što u Tirani nije prošlo nezapaženo.

Ipak, ima mesta i za Evropu. Beriša je pragmatičan, zna da se Albanija nalazi u Evropi i da upravo Evropa, za razliku od SAD, njegovoj zemlji pruža suštinsku ekonomsku perspektivu. Za ovo neka posluži još jedan navod iz programa vlade koji je Beriša pročitao u parlamentu: „Osnovni cilj naše spoljne politike jeste ulazak u Evropu i NATO, kako bismo što pre ostvarili albanski san o Evropi. Stoga su za nas od prevashodnog značaja odnosi sa svim zemljama članicama EU, a pre svega sa značajnim državama, poput Nemačke, koja najveći deo svoje pomoći po glavi stanovnika šalje upravo Albaniji, zatim Francuske, Engleske, Italije i Austrije, koja je oduvek prijateljski nastrojena prema Albancima.“ Između ostalog, Beriša izjavljuje da bi Evropa morala ponešto i da nauči od SAD. Na primer, prema njegovom mišljenju, Ustav EU je propao zato što je rđavo sročćen: „Smatrao sam da je tekst Ustava preterano birokratski. Jedini pravi uzor na tom polju jeste američki Ustav: tekst je kratak i govori se u ime naroda.“

Kada je reč o Kosovu, Beriša se, kao i njegov prethodnik Nano, oslanja na politički korektan jezik međunarodne zajednice. Ni pomena o etničkoj ili velikoj Albaniji: Albanija i Kosovo su „dve odvojene zemlje“. Kosovski Albanci imaju „vlastito izabrano rukovodstvo“, nezavisno od Tirane. Potrebno je da se zaštiti sloboda Kosova, odnosno da se spreči povratak srpske vlasti. Sudbina Kosova će se utvrditi pregovorima kosovskih Albanaca i međunarodne zajednice, gde će Albanija moći da učestvuje svojim savetima, ali neće preuzimati ulogu posrednika. A kosovski Albanci će morati da poštuju manjinske zajednice u svojoj zemlji. Beriša, koji se i te kako zauzeo da potpomogne albansku pobunu na Kosovu krajem devedesetih godina prošlog veka, sada je sasvim spokojan: zna da su Albanci pobedili i da se srpska prevlast neće vaspоставiti. Poput svih ostalih albanskih rukovodilaca širom Balkana, propoveda poštovanje manjinskih prava, a to je, uostalom, i neophodan uslov da se u neposredno predstojećim pregovorima o statusu Kosova ostvari priznanje nezavisnosti. Beriša, kao i Nano pre njega, izbegava da javno zahteva nezavisnost jer zna da su šanse za njeno ostvarenje veće ako se albanski lideri pokažu kao umereni, kloneći se bilo kakvih oštrih ekstremističkih izjava, uveravajući međunarodnu zajednicu da će se rešiti ključno pitanje civilnih standarda na Kosovu. Kao vrhunsko svedočanstvo političkog realizma i brige o međunarodnim problemima, Beriša je govorio i o pregovorima između Prištine i Beograda. Za to kosovski Albanci neće ni da čuju, ali se čini da je to realan uvod u buduće pregovore, već i zbog toga što je Kosovo još uvek formalno u sastavu Srbije.